

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів _____

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)

“ ” травня 2024 р.

РЕФЕРАТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
за бакалаврською програмою професійного спрямування
Податкова та митна справа
на тему: «Фіскальна безпека України»

Виконавець:
Студентка ЦЗФН
Узікова О.С.

/підпис/

Науковий керівник:
д.е.н., професор
Слатвінська М.О.

/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Стан системи публічних фінансів справляє значний вплив на динаміку, вектори та якість соціально-економічного розвитку держави. Збалансованість системи публічних фінансів, налагоджені механізми раціонального перерозподілу та ефективного управління фінансовими ресурсами, система контролю за цільовим використанням бюджетних коштів держави дозволяють органам публічної влади успішно виконувати покладені на них функції, формують сприятливе макроекономічне середовище для економічної діяльності і інвестицій, а також забезпечують надійну систему соціального захисту населення [1, с. 58].

Дисбаланси та проблеми в системі публічних фінансів (дефіцити бюджетів, значне домінування видатків на поточне споживання над інвестиційними видатками бюджету, агресивна боргова політика, спрямована на фінансування поточних видатків, корупція у системі державних закупівель, нецільове використання бюджетних коштів тощо), особливо тоді, коли вони досягають критичного рівня, можуть формувати економічні загрози національного масштабу [2, с. 81]. Наслідки подібних проблем виходять далеко за систему публічних фінансів. Вони підтримують економічну політику держави, соціальну стабільність і навіть обороноздатність країни.

Парадоксально, але, незважаючи на таку важливу роль сектору публічних фінансів у системі економічної безпеки держави, фіскальна безпека держави тривалий час залишалася поза увагою наукового співтовариства. Деякі елементи публічних фінансів, безумовно, враховувалися як фактор економічної безпечності (бюджетна політика, боргова політика), проте в науковій літературі дуже мало робіт, які розглядають фіскальну безпеку як самостійну складову економічної безпеки держави, що характеризується внутрішньою єдністю об'єкта, на якому вона сфокусована. У зв'язку з цим у процесі інституціоналізації концепції

фіскальної безпеки виникає певний теоретико-методологічний вакуум, який перешкоджає проведенню більш глибоких досліджень у рамках цієї тематики.

Це актуалізує завдання формування теоретико-методологічної бази, яка повинна стати основою для концепції фіскальної безпеки і дозволить закріпити її статус як статусу самостійного напрямку в рамках теорії економічної безпеки держави. Це завдання має бути реалізоване через критичне переосмислення актуальних напрацювань і заповнення тих прогалин у рамках цієї концепції, які на даний момент ще не набули належної уваги.

Деякі питання й аспекти фіскальної безпеки розглядаються в працях таких вчених, як учених, таких як А. Власюк, Я. Жаліло, Л. Шемаєва, Т. Єфіменко, А. Сухоруков, Д. Гладких, М. Єрмошенко. Як правило, система публічних фінансів розглядалася ними як складова фінансової безпеки держави.

Однак останнім часом дедалі більше фахівців у сфері економічної безпеки схиляється до того, що фіскальна безпека є самостійною складовою економічної безпеки держави. У цьому контексті варто звернути особливу увагу на роботи таких учених, як А. Баранецька, В. Мартинюк, Ю. Касперович. У своїх роботах перелічені фахівці намагаються створити відповідну теоретико-методологічну базу для того, щоб концепція фіскальної безпеки держави стала розглядатися як важливий самостійний напрям у науці про економічну безпеку держави.

Незважаючи на значний прогрес у наукових досягненнях, теоретичні та прикладні питання, пов'язані з побудовою ефективної системи оцінювання фіскальної безпеки залишається нерозв'язаними низка аспектів. Це обґрунтовує актуальність проведення досліджень, визначає їх мету, завдання та зміст.

Мета роботи полягає у дослідженні теоретичних та практичних аспектів фіскальної безпеки України.

Для досягнення поставленої мети дослідження визначимо послідовне виконання **відповідних завдань**:

- розглянути теоретичні аспекти фінансової безпеки країни;
- проаналізувати сучасний стан фінансової безпеки України за останні 5 років;
- обґрунтування системи заходів щодо удосконалення фінансової безпеки України.

Об'єктом нашого дослідження є фінансова безпека країни, як складова економічної безпеки.

Предметом дослідження є механізми забезпечення стабільності фінансово-економічного стану держави через ефективне управління фінансовою політикою, забезпеченням платоспроможності бюджетної системи, попередженням фінансових криз та збалансованого використання ресурсів.

Серед методів дослідження застосовано загальні методи: логічний, історичний, аналізу, синтезу, індукції та дедукції. Серед спеціальних методів, що використані при написанні роботи слід згадати статистичні методи: зведення, групування, відносних показників, графічний тощо.

Інформаційно-аналітичну базу дослідження дипломної роботи становлять нормативно-правові акти, які регламентують фінансову політику нашої держави та забезпечують фінансову безпеку, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених в області фінансової безпеки країни, довідково-інформаційні видання, матеріали науково-практичних конференцій, планові та фактичні показники державного бюджету України.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У структуру першого розділу увійшли: дослідження фінансово-економічної сутності фінансової безпеки держави та з'ясовано її роль в системі фінансово-економічної безпеки держави. У структуру другого розділу увійшли: аналіз сучасного стану фінансової безпеки України та

фінансова стійкість та стабільність державного бюджету України. У структуру третього розділу увійшли: висвітлення проблем та викликів, що стоять перед фінансовою безпекою України. Проведено оцінку ефективності забезпечення фінансової безпеки.

ВИСНОВКИ

В процесі проведеного дослідження отримані наступні висновки:

1. Поняття «фінансова безпека держави» пропонуємо сформулювати як стан системи публічних фінансів, за якого фінансові ресурси держави мобілізуються, перерозподіляються та використовуються таким чином, який дозволяє економічній системі держави нейтралізувати зовнішні та внутрішні загрози для економічної і соціальної стабільності в державі.

2. На підставі такої трактовки поняття «фінансова безпека держави» можна сформулювати деякі важливі положення в рамках концепції фінансової безпеки. Зокрема, під забезпеченням фінансової безпеки безпечності держави варто розуміти досягнення такого стану публічних фінансів, за якого вона виконує три умови. По-перше, вона має бути стійкою по відношенню до внутрішніх (наприклад, різке скорочення податкового потенціалу) і зовнішніх загрозам (наприклад, погіршення умов запозичень на світових боргових ринках). По-друге, система публічних фінансів не повинна сама по собі бути джерелом загроз для економічної безпеки держави. По-третє, система публічних фінансів повинна володіти достатнім ресурсом, що дозволяє державі використовувати його для нейтралізації загроз, що виникають в інших сферах економіки.

3. Іституціоналізація фінансової безпеки держави сьогодні перебуває на етапі розв'язання важливих теоретико-методологічних проблем, таких як формування понятійно-категоріального апарату, з'ясування ролі та значення фінансової безпеки в системі економічної безпеки держави, визначення цілей і завдань політики забезпечення фінансової безпеки, ідентифікація ключових

складових фіскальної безпеки, ідентифікація ключових складових фіскальної безпеки. Формування чітких базових положень цієї концепції дасть змогу створити ґрунтовну основу для поглиблення досліджень у цьому напрямку.

4. В основі фіскальної (бюджетно-податкової) безпеки лежить необхідність створення засад стабільного та ефективного проведення в країні фінансової державної стратегії розвитку, спрямованої на попередження та скорочення негативних наслідків впливу внутрішніх і зовнішніх загроз фінансової сфери. У зв'язку з цим як основні елементи забезпечення бюджетно-податкової безпеки є доцільним виокремити два ключові напрями: бюджетну і податкову безпеку.

5. Основу бюджетно-податкової безпеки країни становить необхідність створення засад стабільного та ефективного проведення фінансової державної стратегії розвитку, спрямованої на запобігання та скорочення негативних наслідків впливу внутрішніх і зовнішніх загроз фінансової сфери. У зв'язку з цим основними механізмами забезпечення бюджетно-податкової безпеки є два ключові елементи: механізми бюджетної та механізми податкової безпеки. При цьому ефективність їх реалізації багато в чому визначається факторами ефективності організації контролю їх виконання.

6. Аналіз літературних джерел показав, що питання фіскальної безпеки набуло першочергового значення та актуальності не тільки для України, але й для інших країн. Зміцнення фінансово-економічної безпеки нашої держави вимагає переходу від некритичного дотримання стандартних вимог фінансових інституцій, що впливають на надання та обсяги міжнародних кредитів, до розвитку та обсягів міжнародних кредитів, до вироблення власної економічної політики на основі переосмислення причин незадовільного стану фінансово-економічної безпеки України. А також окреслити власні першочергові заходи для вирішення цього питання з урахуванням останніх зарубіжних пояснень фінансово-економічних криз.

7. Для багатьох держав із трансформаційною економікою, у тому числі й України, на сучасному етапі розвитку характерна фіскальна спрямованість

податкової політики, недостатній рівень соціальної підтримки населення, підвищення рівня податкового тягара для бізнесу (що сприяє погіршенню інвестиційного клімату), а також значний тіньовий сектор економіки. Слід зазначити, що в умовах реформування податкової системи України, у науковій літературі недостатньо уваги приділяється висвітленню проблем ефективності податкової системи та її Найбільш відомим і вагомим міжнародним рейтингом є рейтинг Світового банку Doing Business. (До 2010 року існував ще рейтинг журналу Forbes - Tax Misery & Reform Index, за даними якого протягом кількох років існування цього рейтингу Україна входила до двадцятки з найбільшим податковим навантаженням). Одним із критеріїв побудови цього рейтингу є детальний аналіз податкової системи 190 країн - рейтинг Paying Taxes.

8. Протягом досліджуваного періоду спостерігається постійне зростання рівня дохідних частин Зведеного та Державного бюджетів України. Негативний вплив на формування фінансової бази держави, починаючи з 2022 року, здійснила внутрішня фінансово-економічна криза, викликана військовими діями на території нашої країни.

9. Окрім фактичного дефіциту, рівень якого сягає -23,7 % ВВП, що є не прийнятним і перевищує межі порогового значення (3 % ВВП), враховуються інші показники, які ще більше обтяжують функціонування фіскальної сфери, збільшуючи фіскальний дефіцит, що, у свою чергу, не дає змоги державі повноцінно виконувати свої обов'язки щодо повноцінного фінансування життєдіяльності нації.

10. Рівень значної незбалансованості бюджету є свідченням того, що держава не може за рахунок власних надходжень забезпечувати фінансування видатків, що, своєю чергою, сприяє зростанню державного боргу, перешкоджає ефективній взаємодії країни з міжнародними фінансовими організаціями та іншими країнами, негативно позначається на економічному зростанні. Така ситуація інтерпретується як значна загроза фіскальній безпеці

держави і розглядається науковцями та урядами інших країн як небезпека дефолту.

11. Забезпечення фінансової стабільності в Україні в умовах війни, а також під час післявоєнного відновлення економіки потребують нових підходів до реалізації бюджетно-податкової та боргової політики держави. В умовах воєнного стану задля збереження фінансової стабільності доцільно: залучати кошти від міжнародних партнерів на пільгових умовах, з дотриманням максимально можливої економії бюджетних ресурсів і одержаних коштів з міжнародних резервів; проводити збільшення бюджетних видатків лише на пріоритетні цілі, а саме – забезпечення обороноздатності країни та соціальний захист населення, водночас виключне надання податкових пільг; посилити роль банківської системи, зокрема державних банків, у відновленні економіки.

12. Для оцінки впливу бюджетної політики на стан фінансової безпеки країни використано методи факторного аналізу, які є найбільш прийнятними для цілей нашого дослідження. Оцінка впливу кожного індикатора бюджетної політики на інтегральний індекс фінансової безпеки дозволила зробити висновок про необхідність використання стандартних інструментів графічного аналізу даних.

13. Слід зазначити, що серед індикаторів бюджетної політики коефіцієнт перерозподілу видатків по відношенню до ВВП є одним з небагатьох, вплив якого на рівень фінансової безпеки України описується п'ятьма статистично значущими залежностями. За результатами трендового аналізу було отримано п'ять рівнянь апроксимації. Для факторного аналізу в рамках нашого дослідження вважаємо за доцільне використовувати рівняння, коефіцієнт детермінації R^2 яких є більшим за 0,5. Проведене дослідження свідчить про значущість та надійність усіх отриманих рівнянь, але найвищий рівень надійності має квадратичне рівняння, яке становить 69%. Крім того, всі графіки рівнянь залежності ілюструють від'ємний нахил, тобто обернену

залежність - зростання факторної ознаки призводить до зменшення результативної ознаки.

14. Фіскальна політика може відігравати ключову роль у формуванні соціального добробуту шляхом розподілу ресурсів, інвестицій у людський капітал та стимулювання економічного зростання. Однак важливо збалансувати ці міри таким чином, щоб забезпечити справедливий та стабільний розвиток суспільства. Оцінка впливу фіскальної політики на економічну та соціальну сфери країни вимагає комплексного підходу, який враховує різноманітні аспекти її застосування та взаємозв'язок між ними.

АНОТАЦІЯ

Узікова О.С. «Фіскальна безпека України».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за освітньою програмою професійного за спрямування «Податкова та митна справа». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2024.

У роботі розкрито фінансово-економічну сутність фіскальної безпеки держави та з'ясовано її роль в системі фінансово-економічної безпеки держави.

Проаналізовано сучасний стан фіскальної безпеки України, фінансову стійкість та стабільність державного бюджету України.

Висвітлено проблеми та виклики, що стоять перед фіскальною безпекою України. Проведено оцінку ефективності забезпечення фіскальної безпеки.

Ключові слова: податок, державний борг, дефіцит бюджету, фіскальна безпека, бюджетний дисбаланс.

ANNOTATION

Uzikova O.S. «Fiscal security of Ukraine».

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in the specialty 072 «Finance, banking and insurance» under the professional educational program in the direction «Tax and customs affairs». – Odesa National University of Economics. - Odesa, 2024.

The paper reveals the financial and economic essence of the fiscal security of the state and clarifies its role in the system of financial and economic security of the state.

The current state of fiscal security of Ukraine, financial stability and stability of the state budget of Ukraine are analyzed.

The problems and challenges facing the fiscal security of Ukraine are highlighted. The efficiency of fiscal security is assessed.

Keywords: tax, public debt, budget deficit, fiscal security, budget imbalance.